

SUN'İ TOHURLAMA ÇALIŞMALARINDA YENİ BİR KAYIT SİSTEMİNİN UYGULANMASI

Mehmet KOZANDAĞI (*)

Ö. Yavuz KINALP (*)

Türkiye'de son iki yıl içinde sun'i tohumlama uygulanmasında bir reorganizasyon öngörülmektedir. Bunun bir sonucu olarak 1972 yılı sonlarında Lalahan sun'i tohumlama kesiminde spermanın taze olarak saklanması yerine bugün dünyaca tanınan ve uygulanan payett (french strow) tekniği ile sperma dondurulmaya başlanılmış, aynı zamanda spekülüm metodu yerini rec-tovaginal metoda bırakmıştır.

Yeni organizasyon proğramı köklü bir kayıt sistemine büyük ölçüde ihtiyaç göstermektedir. Bunlardan başlıcası spermanın temin edildiği laboratuvara diğerlerle birlikte kızgınlık aralarının da muntazam olarak bildirilmesidir. Aynı zamanda saha uygulama sırasında her inek sahibi için bir tohumlama kartı ve bu kart üzerinde de yapılan her işlemin kayıt edilmesi gerekmektedir (Ör.1).

Sahada tutulan tohumlama kartlarına takvim yılı esasına göre; hayvan sahibinin ismi, adresi, kaç ineği olduğu, ineğin ırkı, yaşı, son buzağılama, tohumlama veya muayene tarihleri varsa kısırılık yönünden tedavi tarihleri her seferinde kayıt edilmelidir. Tohumlama yapıldığında sperması kullanılan boçanın ismi, numarası ve dondurma seri numarası ile birlikte ineğin de kondisyonu, kızgınlık derecesi (mümkünse saat olarak, değilse I,II,III şeklinde) belirtilmelidir.

Sun'i tohumlama hizmetlerinin sonuçlarını kontrol bakımından bu tip bireysel kayıt sistemi büyük bir önem taşır. Türkiye de şimdiye kadar üzerinde sistematik olarak fazla çalışılmamış olan bu kayıt sistemi fertilitenin istatistiki analizinin yapılmasına imkan sağladığı gibi aynı zamanda yetiştirme ve ıslahın ekonomik sonuçlarının da kolaylıkla görülmesini sağlamaktadır.

1972 yılı sun'i tohumlama mevsiminde Lalahan ve civar köylerde Lalahan Sun'i Tohumlama Şubesi eleman-

larınca bahsedilen şekilde bir saha kayıt sistemi uygulanmış ve sonuçları değerlendirilmiştir.

Yetiştirmede iyi ve ekonomik sonuçların alınması muntazam olarak her 12-13 ayda bir ineklerden yavru elde edilmesi ile mümkün olabilir. Muntazam aralıklarla yavru elde edebilmek ise doğumdan 40-60 gün sonra yapılacak birinci tohumlama ile sağlanabilmektedir.

1972 tohumlama mevsiminde bahsedilen teknik ve kayıt sistemine dayalı olarak 354 baş inekte birinci tohumlama yapılmıştır. Tohumlama durumları I numaralı tabloda gösterilmiştir. Bunlardan 42 baş inek (% 11.8) arzu edilen süre içinde yani doğumu takip eden 40-60 gün içinde kızgınlık gösterip tohum almışlardır. Büyük gurubu teşkil eden 113 baş inek ise (% 31.9) doğumu takip eden 61-90 gün içinde tohumlanmışlardır. Doğumu takip eden 121-180 gün içinde tohumlananların miktarı 40-60 gün içerisinde tohumlananların sayısını geçmiştir. Dikkati fazla çeken gurup ise doğumu takiben 301-420 gün içinde tohumlananlardır ki bu yüzde de oldukça yüksektir. Döneklerin varlığı ile birinci ve ikinci tohumlamalar arasında geçen zamanın doğum aralıklarını aksi yönde etkileyeceği tabiidir.

Normal ve sıhhatli bir ineğin muntazam olarak 21 gün (+ 2) aralıklarla kızgınlık göstermesi beklenir. Bu süreden fazla veya eksik östrüs siklusunun görülmesi seks düzeninin muntazam olmadığını gösterir. Kızgınlığın teşhisindeki yanılmalar, çeşitli enfeksiyonlar, anöstrüs, embriyonal ölüm, abortus gibi durumlar kızgınlık aralarının gayri muntazam olmasında büyük rol oynar. Bu gibi faktörlerin etkisiyle uzayan kızgınlık aralarının doğum aralıklarına da tesir edeceği ve böylelikle ekonomik zararların meydana geleceği bilinmelidir.

Tablo II de 83 baş dönek ineğin birinci ve ikinci tohumlamaları arası incelenmiştir. Bunlardan sadece 16 başı (% 19.2) arzu edilen şekilde 19-23 gün aralıkla kızgınlığa gelmiş, 5 başı 39-45 gün sonunda bir kızgınlık devresi atlıyarak kızgınlıklarını göstermişlerdir. Geriye kalan 62 baş inek gayri muntazam bir östrüs siklusu göstermiş olup bunlardan 28 baş

inek normalden kısa olarak 18 gün ve daha az bir sürede kızgınlığa gelmişlerdir. Geri kalan 34 baş inek te normalden daha uzun aralıklarda kızgınlık göstermişlerdir.

Üçüncü tohumlamaya gelenler az olmasına rağmen (9 baş) bunlardan sadece % 33 ü muntazam bir östrüs siklusu göstermiştir.

Eksiksiz bir kayıt sisteminde bireysel tohumlama kartlarına endometritislerde kayıt edilmelidir. Tohumlama yaptırmak için getirilen dişiler tohumlansın veya tohumlanmasın, tedavi edilsin veya edilmesin mutlaka kartlara işlenmelidir.

1972 yılında birinci tohumlama için getirilen 400 e yakın inekten 40 baş inekte, ikinci tohumlama için getirilenlerden ise 10 baş inekte endometritis semptomları tespit edilmiştir. Gizli seyreden ve gözden kaçan endometritisleride hesaba katarsak % 15-20 gibi yüksek denilebilecek bir yüzde ile karşılaşmaktayız.

Yukarıda bahsedilen sebeplerden dolayı hayvancılıkta verim yönünden uğranılan kayıplar oldukça büyük olmaktadır. Sun'i tohumlama uygulamasında yeni bir organizasyona gidilirken köklü bir kayıt sisteminin de başlatılması istatistiki bakımdan olduğu kadar seks sağlık kontrolü yönünden de büyük yararlar sağlayacaktır.

Tablo : I

Lalahan Civarı İneklerde Doğum Sonrası ile
Birinci Kızgınlık Devresi Arası

Doğumu takip eden 1. tohumlama gün olarak	İnek Sayısı	%
40-60	42	11.8
61-90	113	31.9
91-120	86	24.3
121-180	47	13.2
181-240	14	3.9
241-300	1	0.3
301-420	48	13.6
420 +	3	0.8
	354	99.8

Tablo : II

83 Baş Dönek İnekte 1. ve 2. Tohumlamalar Arası

Kızgınlık aralıkları gün olarak	İnek Sayısı	%
18	28	33.7
19-23	16	19.2
24-38	20	24.0
39-45	5	6.0
46-58	4	4.8
59-65	3	3.6
66 +	7	8.4
	83	99.7

İNEK SAHİBİNİN ADI : ADRESİ KART NO :

İ n e ğ i n	Doğum Tarihi	Buzağıllama Tarihi	Not	Tohumlama ve Tedaviler
Kulak no :				...
Adı :				...
İrk1 :				...
Babası :				...
Kulak no :				...
Adı :				...
İrk1 :				...
Babası :				...
Kulak no :				...
Adı :				...
İrk1 :				...
Babası :				...
Kulak no :				...
Adı :				...
İrk1 :				...
Babası :				...
Kulak no :				...
Adı :				...
İrk1 :				...
Babası :				...

ÖRNEK I : SAHADA TUTULAN BİREYSEL TOHURLAMA KARTI